

ՆԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑ ԱՐ

Ընդհանրապես կը կարծուի որ թոչուններու գաղթին պատճառը ցուրտն ըլլայ, վասն զի ցուրտ եղանակներուն կարգ մը թոչուններ կը թողուն իրենց բնակավայրը՝ գաղթելու համար ջերմին երկիրներ։ Սակայն այս ենթադրութիւնը սխալ է. որովհետև փորձը կը ցուցնէ որ գաղթող թոչուններէն շատերը կամ անոնցմէ մեծ մասը այնքան ցուրտի կրնան դիմանալ որքան չգաղթողները, Դեռ աւելին կայ։ Մէյտէնէէր բնագէտը դիտած է, որ հիւսիսային գօտիներու մէջ ապրող թոչունները բարեխառն գօտինքու թոչուններէն աւելի առաջ չեն գաղթեր, հակառակ անոր՝ որ այն տեղերը շատ աւելի կանուխ կը սկսի ցուրտը։

Ճշմարտութեան աւելի մօտ է այն կարծիքը՝ որուն համաձայն թոչունները կը գաղթեն դէպի տաք երկրներ՝ առատ կեր զետնելու համար, վասն զի բարեխառն երկրներու մէջ, տաք եղանակի վերջաւորութիւնը՝ Վըրջոնգադիպի բուսական և փոքր կենդանական միջատներու աշխարհներու զաղարման, որոնց պատճառով թոչուններու ձապրուտին մեծ աղբիւրը կը ցամաքի։

Այս կարծիքը այնքան աւելի ընդունելի կը թուի՝ որքան որ թոչուններէն ոմանց չատակեր են, այսինքն անանելու համար, իրենց մարմնոյն ծաւալին բաղդատութեամբ շատ աւելի մեծ քանակի մը պէտք ունին։ Ե որովհետև դաս մը կենդանեաց նման որոնացող չեն, որ իրենց կերածը պահեստի համար ամբարեն, աստի ամենօրեայ հացի հարցը անոնց համար բաւական իմաստով գոյութիւն ունի։ — Սակայն այս ենթադրութիւնն ալ բովանդակ ճշմարտութիւնը չէ։ այլ անոր մէկ

մասը միայն կը պարունակէ։ Որովհետև կան մեր երկիրներու մէջ բազմաթիւ թռչուններ, որոնք գաղթելու քաղթականներու չափ շատակեր են և քիչ մ'ալ աւելի։ Ուրեմն ըսել է որ մեր երկրին մէջ ալ կարելի է բաւականաչափ կեր գտնել՝ նոյն իսկ ցուրտ եղանակին։

Ա. Մորառան. — Վարժապետը

Հապա ինչու կը գաղթեն։ Թոչուններէն շատերը տաք աշխարհները կը գաղթեն կերակուր փնտռելու համար, մինչ ուրիշներ այդ հարկը չեն զգար։ Այս եղելութեան մեկնութիւնը բոլորովին տարբեր երևոյթի մը տակ պիտի գտնենք։ Գաղթող թոչունները՝ եթէ դիտած էք՝ ընդհանրապես ամէն ալ տուրնջենային թոչուններ են, այսինքն անոնց որ կեր գտնելու համար առատ լոյսի պէտք ունին։ Գէշ եղանակներու վրայ հասնելով՝ օրերը կը կարճանա և իրենց կեր հայթայթելու

բաւական ժամանակ չունենալով՝ կը ստիպուին գաղթել գէպի այն աշխարհները՝ ուր օրերը անելի երկար են և կեր փոք տոեիւ ժամանակամիջոցն ալ ջատա թէ հարցին կեդրոնը օրուան երկարութեան

ութէն ինը ժամ միայն կրնան կերակուր փնտոելու գործին նուիրել։

Գալով կարգ մը թռչուններու — որ ամբողջ շրջանը հիւսիսային գօտիներու մօտ, կամ հիւսիսային գօտիներու մէջ կ'անցը-

Ա. Մուրաեան. — Հայ Գաղթականներ (Աթէճք)

վրայ հաստատուած է, և ոչ թէ ցուրտին, անկէ յայտնի է որ մեր երկիրներու գաղթական թռչուններու համար արեւադարձային տաք կլիմաները լաւագոյն ապրելավայրերը չեն. վասն զի իրենց գաղթականութեան շրջանին բոնադատուած են միջօրէի ժամերուն դադար ընել, չկարելնալով սաստիկ ջերմութեան տոկալ։ Ասկից կը հետեի որ մինչ մեր երկիրներու մէջ 18 ժամ կրնային կեր փնտոել, որ ըսել է արեւծագէն մինչև արեւմուտք եղած ժամանակամիջոցին, տաք երկիրներու մէջ՝

նեն, ուր օրերը բարեխառն երկիրներու գրեթէ չափ երկար են, — նկատի առնուած է որ անոնց կերի փնտոտուցը շարունակեալ է, վասն զի ճանապարհորդները որ ուզած են ուսումնասիրել աստոնց բարքը՝ չեն կրցած գիտնալ թէ որչափ և ուր կը քնանան աստոնք։

Միջավայրի լաւ լուսաւորութեան կարևորութիւնը տուրնջենային թռչուններու համար այնքան կենսական է՝ որ անոնցմէ ոմանց համար կերակուրը փնտոելու բնագլղը անբակ կերպով աստիճան մը լուսա-

ւորութեան կապուած է: Դիտուած է նոյն պէս. բազմաթիւ թոշուններու համար մառախլապատ ողբ շատ աւելի մահաբեր է ու ճակատագրական քան պայծառ և ցուրտ ողբ, որովհետեւ մշուշ եղած ժամանակ այդ կարգի թոշունները կերի չեն երթար, հետեւաբար քաղցած կը մեռնին:

Իրենց այսօրինակ ապրելակերպը մինչև անտեղութեան կը հասնի: Լարիգ քնագէտը տեսած է վանդակի մէջ եկրանիկներ, որ մառախլապատ օրերուն՝ բառին զուտ իմաստով անթոյններն էին: Երբ անոնք հետեւեալ կը սկսին երգել ու զուարթանալ՝ երբ իրենց բնակավայրը արուեստական կերպով առատօրէն լուսաւորուի:

Նոյն եզրակացութեան յանգած են ամերիկացի հաւարոյժներու ըրած փորձն. րուն արդիւնքները. ասոնց առատ հաւկիթ ունեցած են պայծառօրէն լուսաւորելով

հաւնոցները: Պատճառը, որովհետեւ հաւերը այս պայմաններու մէջ աւելի կ'ուտեն: Միւս կողմանէ արեւադարձային երկիրները բնակող թոշունները վատ ձուարեններ են. անոնց էգերը որոշեալ շրջանի մը մէջ մէկ երկու հաւկիթ կ'ածեն, մինչդեռ մեր երկիրներն ապրող նոյն թոշուններու մերձաւոր տեսակները նոյնքան ժամանակամիջոցի մէջ չորսէն վեց և նոյն իսկ աւելի կ'ածեն: Այս տարբերութիւնը կը կախուի վերև յիշած իրողութենէն, այսինքն թէ տաք կլիմաներու մէջ կեր փնտռելու ժամերը ամենատարաւ աւելի քիչ են, միջօրէից սաստիկ ջերմութեան պատճառաւ, որով հակառակ կերի առատութեան և ուռնացեալ բուսականութեան՝ անդառուութիւնը աւելի նուազ է, ինչպէս նաև ձուարեութեան կարողութիւնը:

Ա. Բ. Ս. ՈՒՆԻՎԵՐՍԻՏԵՆ

ՀԱՅ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԿՕՄՊՕԶԻՏՈՐՆԵՐ

(20-րդ դար)

Ե Յ Ե Ե Ե Ե

(Ետումնաւորութիւն տես Բազմավէպ, 1925 էջ 378)

VII. Ռումնոս Մերիքեանի դերը

Հայ երաժշտական կուլտուրական արժէքները ստեղծողների մէջ Ռոմ. Մե. լիքեանն անպայման ունի իր առանձնայատուկ տեղը:

Տասնհինգ տարիներից ի վեր նա ստեղծագործում է և կերտում: Այդ տասնհինգ երկարատև տարիների ընթացքում նա հայ երաժշտութեան զարգացման համար անգնահատելի դեր է կատարել: Այսպէս՝ նա ամենաառաջին երաժիշտն է, որ պայքարում է երաժշտական քարացած ուսուցիչի դէմ՝ և հարթում նոր ուղիներ: Ազգային շինծու երգերին և ժողովրդական անմշակ լէլէներին հակադրում է նա գեղարուեստական երաժշտութիւնը: Դրանով հայ երաժշտութեան մէջ մտցնում է նա թարմութիւն, գեղարուեստականութիւն:

Բայց կայ մի ուրիշ հիմնական գիծ, որ առանձնապէս շեշտում է նրա երաժշտութեան մէջ: Եթէ Մական Եկմալեանն առաջինն է, որ բազմաձայն ներդաշնակութիւն է մտցնում հայոց հոգևոր եղանակների մէջ, եթէ Կարա-Մուրզան